

BİBLİYOGRAFYA :

Behcetî Hüseyin, *Mi'râcü'z-zafer*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2368; Safâî, *Tezkire*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2569, vr. 40^b-41^a; Şeyhî, *Vekâylu'l-fuzalâ*, III, 661; *Sicill-i Os-mânî*, II, 32; *Osmâni Müellifleri*, III, 29; Sadettin Nûzhet Ergun, *Türk Şairleri*, İstanbul 1936-45, II, 783-786; TCYK, s. 154; Levend, *Gazavat-nâmeler*, s. 128-129, 169; Babinger (Üçok), s. 241; Abdülkadır Özcan, *İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü Tezleri*, İstanbul 1984, s. 148; Ahmet Ölmez, "Behcetî Hüseyin Efendi'nin Hayatı, Edebi Şâhiyeti ve Eserleri", *Türkük Bilimi Araştırmaları*, sy. 4, Sivas 1997, s. 141 vd.; "Behcetî", TA, VI, 19; "Behcetî Hüseyin Efendi", TDEA, I, 376.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

MİRÂHUR

(میراخور)

Saraya ve özellikle hükümdara ait hayvanlarla ilgilenen teşkilâtın başı.

Arapça **emîr** (bey) kelimesinin Farsça-laşmış şekli olan **mîr** ile Farsça **âhûrun** (ahır) birleşmesinden meydana gelen **mîrâhûr** (emîrâhûr) Osmanlıca'da bu şekeiten yanı sıra **imrahor** imlâsiyla da kullanılmıştır. Ortaçağ'da her devletin saray ve ordusunda büyük oranda atlardan ve diğer bazı hayvanlardan yararlanılmış, doyayıyla onlarla ilgili kuruluşların çeşitli adlar taşıyan yöneticileri büyük önem ve itibar sahibi olmuştur.

Abbâsîler devrinde ahırlar harcama cetvelinde büyük yekün tutmaktadır. Bu sebeple Dîvânî'n-nafakât'a bağlı olarak büyükbaş hayvan, deve, at, katır, yarış ve av hayvanlarının satın alınması, bunların her türlü ihtiyacının ve bakım masraflarının karşılanması, otlaklarının korunması gibi görevlerle yükümlü Dîvânî'l-kûrâ' kuruldu. Bu daire istabl-i hâssa (halifeye ait özel ahır), istabl-i âmmme (sarayıllara ait umumi ahır), taşradan gelen misafirlerin binekleriyle saraya hediye edilen hayvanların barındırıldığı ahır, ağır yük taşıyan kattırlara ait ahır ve yarış develerinin ahırlarından sorumluydu. Güvenilir kişiler arasından seçilen Dîvânî'l-kûrâ' başkanının hayvanların vasıflarını bilmesi ve onları iyice tanımı gerekiirdi.

Gazneliler, Selçuklular ve Hârizmâshlar gibi Ortaçağ İslâm devletlerinde sarayın ve sultanın hayvanlarının bulunduğu istabl-i sultânîden sorumlu kişilere "mîrâhûr, âhûrsâlâr" (Sâsânîlerde âhâvarasâlâlîr), âhûrsâlâr pîri, âhûrbeg", Karahanlılar'da ise "ilâbaşı" denildi. Mîrâhurların Gazneliler ve Selçuklular'da önemli kumandanlar arasından seçildiği anlaşılmaktadır. Nitekim Sultan Mahmûd-i Gaznevî, Mîrâhûr Ahmed Ali Nûştegin'i XIV. Hint Seferi'nde öncü birliklerin kuman-danlığına getirmiştir; Sultan Mesud zamanındaki mîrâhûr da kumandanlar arasında yer alıyordu. Mîrâhûr Înanç Yabgu, Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'ın ölümünden sonra başlayan taht kavgalarında önemli rol oynamıştı. Kaynaklardan, Anadolu Selçukluları'nda I. İzzeddin Keykâvus zamanında Zeynûddin Başara ve I. Alâeddin Keykubad döneminde Esedüddin Ayaz adlı itibarı kişilerin mîrâhûr olarak görev yaptıkları öğrenilmektedir. Eyyûbîler'de de adı bilinen mîrâhurlardan Eslem, Selâhaddîn-i Eyyûbî devrinin büyük emîrlerinden biriydi. Memlûkler'de istabl-i sultânînin bakımından, atların terbiye edilmesinden ve yem ihtiyaçlarının karşılanmasımdan mesul olan mîrâhûr mukadde-mü elf rütbesinde bir kumandandı. Memlûkler'de çok sayıda mîrâhûr unvanı taşıyan görevli vardı ve bunlar mîrâhûr-i sâ-nî, mîrâhûr-i sâlis, mîrâhûr-i râbi' gibi farklı rütbelere sahipti. Mîrâhûrû'l-berîf ise istihbarat ve posta görevlileri için at ve teçhizat sağlamakla göreviydi. Bütün mîrâhurlardan sorumlu kişiye "mîrâhûr-i kebîr" deniliyordu. Mîrâhûr-i kebîrlik çok önemli bir makamdı. Sultan Berkuk tahta geçmeden önce bu makamda bulunmuş, "Seyfî'd-dünyâ ve'd-dîn" lakabını da bu sırada almıştı (Tekindağ, s. 46). Gurlular'da ve Hindistan'da hüküm süren Türk-İslâm devletlerinde de mîrâhurluk önemli bir mevkîydi. Delhi'deki Memlûk sultânâldan Kutbüddin Aybeg ve Balaban Han daha önce bu görevi yapmışlardı. Delhi sarayında melik ve han unvanlarını taşıyan ve kendilerine "âhûrbeg-i meymene" ve "âhûrbeg-i meysere" denilen iki mîrâhûr görev yapmaktadır. Mîrâhurların eyalet valiliğine ve ordu kumandanlığına getirildiği de bilinmektedir. Moğollar "akta" (ahta) adı verilen iğdiş edilmiş at kullanırlardı, bu sebeple mîrâhurluk görevini üstlenenlere "aktacı" (ah tacı) deniliydi. Akköyunlular, Safevîler ve Kaçarlar devrinde de mîrâhurluk önemli bir görevdi.

BİBLİYOGRAFYA :

Hilâl b. Muhammed es-Sâbî, *Rüsümü dâri'l-hîlâfe* (nşr. Mîhâîl Avvâd), Beyrut 1406/1986, s. 22-23; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, X, 290; Reşîdüddin Fazlullah-î Hemedânî, *Câmi'u't-tevâriî* (nşr. Ahmed Ateş), Ankara 1960, I, 62; a.e. (nşr. Abdüllerim Alioğlu Alîzâde), Bakü 1957, III, 168, 175, 186; Sübki, *Mu'idü'n-nî'am ve mübîdü'n-nî-kâm*, Beyrut 1407/1986, s. 36; İbn Fazlullah el-Ömerî, *et-Ta'rif bi'l-mușâlahî's-şerîf* (nşr. Semîr ed-Dürûbî), Kerek 1413/1992, s. 131-134; Kalkaşendi, *Şubhû'l-a'sâ*, II, 11-12; III, 474-475, 548-549, 568-569; IV, 18-19, 32; V, 433,

461; VII, 224-225; XI, 127-130, 169-171; Makrîzî, *Hutât*, II, 222, 312; Hasan-î Enverî, *İştlâhâti Dîvânî Devre-yi Gaznevî ve Selçuki*, Tahran 2535 şs., s. 209-210, 212; M. C. Şehabeddin Tekindağ, *Berkuk Devrinde Memlûk Sultanlığı*, İstanbul 1961, s. 46; Hüsâmeddin es-Sâmerrâî, *el-Mû'essesâtû'l-îdâriyye fi'd-devletî'l-'Abbâsiyye*, Dîmaşk 1971, tür.yer.; Şemîs Şerîk-i Emîn, *Ferheng-i İştlâhâti Dîvânî-yi Devrânî Mogol*, Tahran 1357 hş., s. 23; Abdülmünîm Mâcid, *Nûzumû'l-Fâtimiyîn ve rûsûmühüm*, Kahire 1979, s. 25-26; Cl. Cahen, *Osmanlılar'dan Önce Anadolu'da Türkler* (trc. Yıldız Moran), İstanbul 1979, s. 222, 238-239; Reşat Genç, *Karahanlı Devlet Teşkilâtı*, İstanbul 1981, s. 227-228; A. Christensen, *Îrân fi 'ahdi's-Sâsânîyyîn* (trc. Yahyâ el-Hasşâb), Beirut 1982, s. 445; İsmail Yiğit, *Siyasi-Dini-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi: Memlûkler*, İstanbul 1991, s. 189, 210; Hasan el-Bâşâ, *el-Fünûnû'l-İslâmîyye ve'l-vezâ'if 'ale'l-âsâri'l-'Arabiyye*, Kahire, ts. (Dâru'l-nâhediyyatî'l-Arabiyye), I, 174-186; Mehmet Aykaç, *Abbâsî Devleti'nin İlk Dönemi İdarî Teşkilâtunda Divânlar: 132-232/750-847*, Ankara 1997, s. 145, 149-150; Haluk Kortel, *Delhi Türk Sultanlığı'nda Teşkilât: 1206-1414* (doktora tezi, 2001), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 102-105; M. Hanefî Palabıyık, *Valilikten İmparatorluğa Gaznevililer Devlet ve Saray Teşkilatı*, Ankara 2002, s. 203; İsmail Hakkı Uzuncarsılı, "Mîrâhûr", İA, VIII, 347-350; D. Ayalon, "Amîr Âhûr", EI² (ing.), I, 442; D. O. Morgan, "Aktâjî", Elr., I, 730; Hâdî Alîmzâde, "Âhûrsâlâr", DMBî, I, 147-150; Abdülkadır Özcan, "İstabî", Dâ, XIX, 203-206.

ABBAS SABBÂĞ

Osmanlı Devleti'nde. Önceleri has ahîra bakan bir görevli varken daha sonra işlerin artması üzerine sayıları ikiye çıkınca teşkilâtın başında olana büyük mîrâhûr, yardımcısına da küçük mîrâhûr dendi. Kaynaklarda ve belgelerde bunlar ayrıca "emîr-i âhûr-i kebîr, emîr-i âhûr-i küçük; mîrâhûr-i büzürg-i dergâh-i âlî, mîrâhûr-i küçük-i dergâh-i âlî; mîrâhûr-i evvel, mîrâhûr-i sâ-nî, mîrâhûr-i evvel-i şehriyârî, mîrâhûr-i sâ-nî-i şehriyârî" diye de anılır. Sadece saray ahırlarına değil Kırım hanları, vezîriâzamlar, beylerbeyiler, sancak beyleri gibi üst düzey devlet adamlarının ahırlarına bakan hizmetli için de mîrâhûr unvanı kullanılmıştır.

Osmanlı saray teşkilâtında mîrâhurluğun ne zaman ortaya çıktığı hakkında kesin bilgi yoktur. Ancak Fâtih Sultan Mehmed devrine ait 883 (1478) tarihli bir mevâcîb defterinde istabl-i âmirenin İlyâs Bey isimli bir mîrâhurun idaresinde dokuz bölük halinde 129 kişiden meydana geldiğinin belirtilmesi söz konusu teşkilâtın gelişmiş olduğuna işaret eder. Bu bakımından mîrâhurluğun daha erken bir tarihte, I. Murad veya Orhan Gazi devirlerinde ihdas edildiği düşünülebilir. 1478'de has ahîrin başında bir mîrâhûr ve yar-

MİRÂHUR

dîmcisi olarak bir emin, bir kethüdâ ve bir kâtip bulunuyordu. Fâtih Sultan Mehmed'in hükümdarlığının son yıllarda hazırladığı tahmin edilen teşkilât kanunnamesi iki mîrâhurdan söz eder. Böylece teşkilâtın Fâtih döneminde son şeklini aldığı anlaşılmır (*Kânunnâme-i Âl-i Osman*, s. 6).

Kaynaklarda mîrâhurların özengi (rikâb) ağaları sınıfından olduğu belirtilir. Özengi ağaları içerisinde kapıcıbaşılardan sonra, çakircıbaşılardan önce gelirlerdi. İki mîrâhur da hazineden maaş alıyordu ve bunlara kapıcıbaşılar gibi günlük 150 akçe ödeniyordu (BA, KK, nr. 3400, s. 5). Ayrıca kendilerine arpalık verildiği de görülmektedir. Mîrâhurlar emekliye 120 akçe ile ayrıldı.

Büyük mîrâhurluğa kapıcılar kethüdâlığı, kapıcıbaşılık, küçük mîrâhurluk, doğancıbaşılık, silâhdarlık ve çavuşbaşılık gibi görevlerden tayin yapılmıştı. Büyük mîrâhurluktan yeniçi ağalığına, sancak beyliğine, beylerbeyiliğe, kaptan-ı deryâlığı, hatta vezirliğe yükselmek mümkünüydü. Küçük mîrâhurluğa da kapıcıbaşılık, silâhşorluk, kapıcılar kethüdâlığı, teberdarlık, mîralemlik, salâhorluk, müteferrikâlik ve sipahi ağalığı gibi memuriyetlerden tayinler olurdu. Küçük mîrâhurluktan büyük mîrâhurluğa, çeşitli ağalıklara, sancak beyliğine ve beylerbeyiliklere çıkışılabilirdi. Sancak beyi olarak saraydan çıkan büyük mîrâhura 450.000 akçe, küçük mîrâhura 330.000 akçe has gelire sahip sancaklar tevcih edilirdi.

Büyük mîrâhur İstanbul-ı âmire görevlerinin âmiri, has ahîra bağlı çayır ve kolların idarecisiydi. Bu işleri yaparken ona küçük mîrâhur yardımcı olurdu. Sarâç, nalbant, deveci, katırcı ve seyislerle nezaret etmesi yanında atların kıymetli madenlerle süslü koşum takımlarının bulunduğu has ahîr hazinesi de (raht hazinesi) onun sorumluluğundaydı. Ayrıca Rumeli ve Anadolu'daki at yetiştirciliği ve bakımıyla uğraşan yunt oğlanları, taylor ağası, korucular ve voynuklar ona bağlıydı. Korucular padişah haslarına ait koralardaki otları biçip satarlar ve gelirleri mîrâhura, mîrâhur da bunu Enderun Hazinesi'ne teslim ederdi. Koç Bey çayır mahsulünün 25 yük akçeye ulaştığını yazar. Küçük mîrâhur ayrıca arabacılara nezaret eder, seferde iç oğlanlarına beygir verilmesi işlemelerini yürütürdü. İstanbul-ı âmire görevlilerinin yoklamaları, tayin, azil ve ekmekliye ayrılmaları büyük mîrâhurun arzıyla yapılmıştır (BA, Ali Emîrî, II. Mustafa, nr. 2410). 10 Cemâziyelevvel

1102'de (9 Şubat 1691) İstanbul-ı âmire çâlişanlarının yoklanması ferman edilince başdefterdar denetiminde büyük ve küçük mîrâhurlar tarafından bu işlem gerçekleştirilmiş, ocak yeniden düzenlenerek fazla kadrolar ayıplanmış, bunun sonucunda yıllık 60 yüke ulaşan maaş harcaması 32 yüke inmiştir (Abdullah b. İbrâhim Üsküdarî, III, vr. 130^b-131^a).

Büyük ve küçük mîrâhurlar sefer zamanlarında asker sevkine veya sefer ikmaline memur edilebilirdi (BA, HH, nr. 11101, 13985). Mîrâhur sefere gittiğinde merkezde onun yerine bir vekil bırakıldı. Sefer sonucunun veya ele geçirilen bir kalenin fethinin bildirilmesi için de mîrâhurların kullanıldığı dikkat çeker. Nitekim IV. Murad'ın Bağdat'ı fethi haberini İstanbul'a mîrâhur getirmiştir (Kâtip Çelebi, II, 211). Mîrâhurlar beylerbeyilik, vezirlik gibi görevlerin tayininde ilgililik durumun bildirilmesinde de vazife almışlardır. Aynı şekilde sadrazamlık tayinlerinin tebliği, mühr-i hümâyûnun götürülmesi veya alınması içinde de görev yaparlardı. Kirim hanına, vezir ve beylerbeyilere kılıç, kafstan, ferman götürmeleri yanında çeşitli bölgelerdeki meseleleri çözmeye ve haber toplamaya gönderildikleri bilinmektedir. Ayrıca padişah tarafından vezir, vali gibi devlet adamlarına hediye olarak at verildiğinde bunu teslim etme vazifesini üstlenirlerdi. Mîrâhur özellikle sadrazama at götürüduğunde bizzat onun tarafından karşılanır, kendisine samur kürk, bir miktar para ve eyerli bir at, ahîr halkına da atîye ve hil'at veriliirdi.

Mîrâhurların asıl görevlerinden biri seferde ordunun at, deve, katır gibi hayvanlarıyla ilgilendirmekti. Herhangi bir iş için gerekli olan hayvanlar saray ahîrinden karşılaşacaksa bunlar onun nezareti altında sağlanır (BA, MAD, nr. 67, s. 196). Valiler görev yerlerine giderken talep etmeleri halinde İstanbul-ı âmireden mîrâhur vasıtasyyla gerekli hayvanları alılabılırıldı (BA, HH, nr. 12660). Saraydan silâhdar, kapıcı, sipahi, ulûfeci gibi cemaatlere çikanlara âdet üzere mîrâhurlar tarafından beygir veriliirdi (BA, MAD, nr. 67, s. 10, 168).

Mîrâhurlar, ölen veya katledilen devlet adamlarının muhallefatını tesbit edip defterini hazırlamak için mübâşir olarak görev yaparlardı (BA, HH, nr. 16604, 25390, 25399). Aynı şekilde mallarına el konulan devlet adamlarının mallarının zaptedilerek hazineye tesliminde görevlendirilebilirlerdi. 1097'de (1686) Rodos'a sürülen eski sadrazam Kara İbrâhim Pa-

şa'nın mallarını Enderun Hazinesi'ne teslim eden büyük mîrâhur Recep Ağa'ya bu hizmeti karşılığında vezirlik rütbesi ve rikâb-ı hümâyûn kaymakamlığı görevi verilmiştir. Mîrâhurların çeşitli devlet binalarının inşasında, tamir veya kontrolünde de hizmet gördüklerine dair kayıtlara rastlanır (BA, HH, nr. 29002).

Hidrellezde has ahîrin hayvanları Kâğıthane'de çayıra çıkarıldığından büyük mîrâhur Mîrâhur Köşkü'nde padişaha ziyafet verirdi. İstanbul etrafındaki devlete ait çayırların biçilmesi işi de onun sorumluluğundaydı. Bu iş için mîrî çayırların çevresindeki ahali tıtpar ve arabalar gönderirdiler (BA, Ali Emîrî, II. Mustafa, nr. 759, 1339). Mîrâhur has ahîrin ihtiyacı olan hayvanların alımını yapar (BA, Ali Emîrî, II. Ahmed, nr. 379), zaman zaman devletin ihtiyaç duyduğu çeşitli malları da (meselâ hil'at) satın alır (BA, Ali Emîrî, II. Mustafa, nr. 2529).

Mîrâhurların bazı durumlarda suçlu devlet adamlarının idamı için görevlendirildiği, meselâ Anadolu müfettişi Vezir İpşir Hasan Paşa'nın zulmünden dolayı idamı için hakkında ferman çıkışına küçük mîrâhur Gürçü Hasan Ağa'nın gönderildiği, ölen şehzadelerin defin işlemlerinin de yine küçük mîrâhur tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir.

Mîrâhurun dairesi, Topkapı Sarayı'nda Ortakapı'dan içeriye girilince sol tarafta Baltacılar Ocağı'nın arkasında has ahîrların olduğu yerdeydi. İstanbul'da büyük mîrâhura tâbi Ahirkâpi ve Otlukkâpi'da başka ahîrlar da vardı. Vefa'da bulunan ahîrlar ise küçük mîrâhura bağlıydı. Tesrifata göre büyük mîrâhur, rikâb-ı hümâyûn ağalarıyla beraber sefer veya gezinti zamanlarında padişahın atının sağ tarafında olurdu. Tavernier, padişahın katıldığı törenlerde mîrâhurun padişahın önünde yürüdüğünü belirtir. Koç Bey ise padişah dışarıya çıktığında büyük mîrâhurun solaklar arasında, yedeklerin arkasında bulunduğu yazar. Küçük mîrâhur da vâlide sultan bir yere gittiğinde saraçlarla birlikte arabasının önündede yürüdü.

Mîrâhurlar "selîmî" denilen bir cins kavuk giyerlerdi. Divan toplantılarına katılarak lâkârlarla mücadele takarlar ve serâser üst ve dîbâ iç kaftanı giyip orta ağır raht ve orta ağır abâyili ata binerlerdi. Törenlere selîmî ve erkân ferace giyerek divan rahtlı ve abâyili atla katılırlardı.

Surre törenlerinde mîrâhurun da bir yeri vardı. Ahîr kethüdâsı mücevveze ve yeşil üst ile mahfil devesini ve sarbanbaşı

yedek deveyi gezdirip Dârüssââde ağasını beklerlerdi. Dârüssââde ağası geldiğinde selîmî ve bol yenli serâser kürk, kadife şalvar ve fular giymiş olan büyük mîrâhur mahfil-i şerif devesini ahır kethüdâsına alıp bir iki tur dolaştırdı. Duanın tamamlanmasının ardından Dârüssââde ağası gelip devenin yularını mîrâhurun elinden aldı (Âkîf Mehmed, vr. 48^{a-b}). Bayram törenlerinde büyük mîrâhûr, birkaç saraçla birlikte süslenmiş atlara bine-rek mehterlerin arkasında durdu. Mîrâhurlar sadrazamın iftarına son katılan grup içerisinde yer alır, ramazanın 24 veya 25. gecesi bostancıbaşı ve kapıcılar kethüdâsı ile birlikte sadrazamın iftarında bulunurlardı.

II. Mahmud zamanında devlet teşkilâtının yeniden düzenlenmesi sırasında 1835'te küçük mîrâhurluk kaldırıldı. Padişahın selâmlık resminden bulunması için ayrılan kırk rikâb kapıcısı da büyük mîrâhura bağlandı. 1837'de büyük mîrâhurluğun ismi İstabl-ı Âmire Müdürüluğu'ne dönüştürüldü (BA, HH, nr. 31750, 31750-A). Mîrâhurluk görevi kaldırılmış olmasına rağmen daha sonraki tarihlerde bir unvan olarak sürmüştür (BA, A.MKT. NZD, nr. 55/3; BA, A.MKT. UM, nr. 202/53; BA, İ. DH, nr. 504/34271).

BİBLİYOGRAFYA :

BA, HH, nr. 482, 827, 7825, 7827, 9474, 11101, 12660, 13985, 16604, 25390, 25399, 25490, 25716, 25725, 29002, 29149, 29360-A, 31750, 31750-A; BA, Ali Emîri, II. Ahmed, nr. 379, 1354, 1631, 1805, 1980; BA, Ali Emîri, II. Mustafa, nr. 759, 782, 1339, 2410, 2529; BA, A.MKT. NZD, nr. 55/3; BA, A.MKT. UM, nr. 202/53; BA, İ. DH, nr. 504/34271; BA, KK, nr. 3398, s. 2; nr. 3400, s. 5; BA, MAD, nr. 67, s. 6, 10, 168, 196; nr. 2775, s. 42, 47; nr. 3626, s. 5; nr. 5589, s. 5; nr. 5682, s. 5; nr. 6012, s. 7; nr. 6192, s. 7; nr. 7184, s. 5; nr. 7422, s. 6; nr. 7534, s. 43, 50, 53, 64, 108, 336, 362, 440, 525, 533, 549, 571, 579, 620, 706, 730, 885, 952, 993, 1093, 1178, 1251, 1277, 1284, 1289, 1321, 1356; BA, D. KRZ, nr. 33120, s. 3; BA, D. EVM, nr. 26278, s. 45, 47, 58, 61, 78, 90, 118, 128, 157; BA, MD, nr. IV, s. 3; nr. LXVII, s. 76, 198; LXIX, s. 150; Fatih Sultan Mehmed, *Kânunnâme-i Âl-i Osman* (nşr. Abdülkadir Özcan), İstanbul 2003, s. 5, 6, 21; Ahmed Refik, "Fatih Devrine Ait Vesikalalar", TOEM, IX/49 (1335), s. 20-23; Selânikî, *Târih (İpsirî)*, bk. İndeks; Koç Bey, *Risâle* (Aksüt), tür.yer.; *Topçular Kadibi Abdülkadir (Kadîri) Efendi Târihi* (haz. Ziya Yılmazer), Ankara 2003, bk. İndeks; Kâtib Çelebi, *Fezleke*, II, 186, 188, 211; Ahmed b. Mahmûd, *Târih*, Berlin, Preussische Staatsbibliothek, Orientallische Abteilung, nr. 1209, vr. 218^{a-b}, 229^b, 231^a, 236^b, 237^b, 251^a, 314^b, 327^b, 337^a, 351^a, 367^a, 368^a; Albertus Bobovius ya da Santuri Ali Ufki Bey'in Anıları: *Topkapı Sarayı'nda Yaşam* (trc. Ali Berkay), İstanbul 2002, s. 62; Tevkî Abdurrahman Paşa, *Kânunnâme* (MTM, I/3 | 1331| içinde), s. 526-527, 538; J. B. Taver-

nier, *Topkapı Sarayında Yaşam* (trc. Perran Üstündağ), İstanbul 1984, s. 33; Hezârfen Hüseyin Efendi, *Telhisü'l-bevâ'în fi Kavâniñ-i Âl-i Osmân* (haz. Sevim İlgürel), Ankara 1998, s. 70, 77, 85, 115, 264, 268, 270; Râmi Mehmed Paşa, *Münseât*, Wien, Österreichische Nationalbibliothek, nr. 296, vr. 106^a, 224^a, 270^a; Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekâyiât* (nşr. Abdülkadir Özcan), Ankara 1995, bk. İndeks; Silâhdâr, *Nusretname: Tahâlî ve Metin* (haz. Mehmet Topal, doktora tezi, İstanbul 2001), tür.yer.; Mustafa Müniif, *Defter-i Teşrifât*, iÜ Ktp., TY, nr. 62, vr. 2^b-3^a; Abdullah b. İbrahim Üsküdarî, *Vâkiât-ı Rûzmerre*, TSMK, Revan Köşkü, nr. 1223, III, vr. 113^a, 130^b-131^a; Taylesanizâde Hâfiż Abdullah Efendi Târihi: *Istanbul'un Uzun Dört Yılı* (haz. Feridun M. Emecen), İstanbul 2003, I, 69, 98, 133, 167, 251, 364, 389; *Enveri Sadullah Efendi Târihi* (haz. Muhammed Saffet Çalışkan, doktora tezi, 2000), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 55-56, 62, 94, 218, 244, 301, 305; Âkîf Mehmed, *Târih-i Cûlûs-i Sultan Mustâfâ-î Sâlis*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2108, vr. 14^b-15^a, 20^b, 38^a, 47^b-48^b, 66^b, 83^b, 112^b-113^a, 182^b, 256^a; D'Ohsson, *Tableau général*, VII, 16-18; Uzuncarsili, *Saray Teşkilâtı*, s. 72, 124, 128, 407, 488-510; a.mlf., "Mirâhûr", IA, VIII, 347-350; R. Withers, *Büyük Efendi'nin Sarayı* (trc. Cahit Kayra), İstanbul 1996, s. 130-132; Abdülkadir Özcan, "İstabl", D/A, XIX, 203-206.

 ERHAN AFYONCU

MÎRÂHUR İLYAS BEY CAMİİ

(bk. İMRAHOR İLYAS BEY CAMİİ).

MİRAS (الميراث)

Sözlükte "kök, temel; birinin diğerinden devraldığı eski durum, bakiye" anlamlarındaki **irs** (*virâse*) kökünden türeyen **mîras** kelimesi, çok defa **irs** ile eş anlamlı olmak üzere "bir şeyin bir kişi veya topluluktan diğerine geçmesi, başkasından kalan, tevarüs edilen şey" mânalarında kullanılır. Fıkıh terimi olarak **irs** ve **mîras**, ölen bir kimsenin (**mûris**) mal varlığının âkîbetini düzenleyen kuralların bütününe ifade eder. Kur'an-ı Kerîm'de kalıcı mûlk ve hâkimiyetin Allah'a ait olduğunu bildiren iki âyette (Âl-i İmrân 3/180; el-Hadîd 57/10) miras kelimesi geçtiği gibi bu kökten türemiş isim ve fiiller gerek sözlük anımlarında gereklse hukuki ilişki bâkımından mirasçılık mânâsında birçok âyette yer alır. Hadislerde de benzeri kullanımlara sıkça rastlanır (M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "vrş" md.; Wensinck, *el-Mu'cem*, "vrş" md.).

İslâm teşîri tarihiyle ilgili bilgilerden, Mekke döneminde miras konusunda hukuk bir düzenleme yapılmadığı ve hicrete

kadar Araplar'ın örfî hukukunun uygulandığı anlaşılmaktadır. Bu hukuk telakkisinin en belirgin özelliği, savaşlara katılmadıkları ve yağmacılık yapamadıkları için kadın ve çocukların mirasçı olamamaları, aksine kendilerinin mirasa konu teşkil etmesiydi. Medine'ye hicretin ardından ensarla muhacirler arasında Hz. Peygamber tarafından tesis edilen kardeşliğin (muâhât) başlangıçta bir mirasçılık sebebi kabul edilmesi ve bir yorumu göre Enfâl süresinin 72. âyetiyle Mekkelî müslümanların birbirine mirasçı olabilmeleri için hicret etmiş olma şartının getirilmesi, yani Medine'ye hicret etmiş müminlerle hicret etmemiş mümin hissileri arasında mirasçılık ilişkisinin dondurulması şeklindeki geçici hükümlerden sonra başta ana baba olmak üzere kadın erkek ayırımı yapılmaksızın akrabaya vasiyet etmenin gerekliliği ifade edilerek (el-Bakara 2/180) müslümanlar ilerde gelecek miras hükümlerine hazırlandı. Ardından akrabalık bağı bulunanların mirasçılık hususunda diğer mümin ve muhacirlerden önce geldiği açıklandı (el-Enfâl 8/75; el-Ahzâb 33/6). Miras payları belirtilemeksizin kadınların da mirasçı olacağı bildirildi. Miras taksiminde hazır bulunan, fakat vâris olmayan yakınlar, yetimler ve yoksulların da gönlünün alınması tavsiye edildi (en-Nisâ 4/7-8). Nihayet mirasçılar ve payları hakkında ayrıntılı açıklama getiren Nisâ süresinin 11 ve 12. âyetleri, daha sonra da çocuksuz vefat eden kimseye (kelâle) kimlerin mirasçı olacağını belirten aynı sûrenin 176. âyeti nâzil oldu. Resûl-i Ekrem'in miras ahkâmına önem verilmesi yönündeki teşvikinden hareketle müslümanlar, konu hakkında Kur'an ve Sünnet'te yer alan açıklamalar ve oluşan icmâlîler yanında sahâbe ve tâbiîinden gelen rivayetleri de dikkate alarak kısa zamanda ferâiz ilmini meydana getirdiler (bk. FERÂİZ).

Ferdin veya ailinen korunmasını esas alan eğilimler açısından incelendiğinde İslâm miras hukukunun günümüz hukuk düzenlemelerinde benimsenen ana çizgiye yakın olduğu, yani aileyi koruyan (mûrise ölümünden sonrası için mali üzerinde hiçbir tasarruf hakkı tanımayan) eski Germen anlayışı ile ferdi koruyan (mûrise mirasçlarının tamamını mirasından mahrum etme hakkını tanıyan) Roma hukuk sisteminin aşırılıklarından uzak orta bir yol tuttuğu görülür. Yine birçok hukuk sisteminde olduğu gibi İslâm hukukuna da terekenin (terike) intikali bakımından külli halefiyet prensibi hâkimdir. Kanunî